

Per raket naar de Beemster

Filatelie verruimt je horizon en laat je dingen ontdekken waarvan je het bestaan niet of nauwelijks vermoedde. Sinds enige tijd ben ik geïnteresseerd in een verschijnsel dat door de meeste serieuze filatelisten niet heel erg serieus genomen wordt: raketpost.

Niet iedereen begreep waarom ik op de maartveiling van de Posthoorn (Krommenie) belangstelling had voor een kavelkje poststukken die (zogenaamd?) per raket verstuurd waren. "Wat moet je daar nu mee? Ga je nu ook al plakplaatjes verzamelen?"

Als u naar de geadresseerde kijkt, begrijpt u misschien mijn belangstelling. Voor mij was het bijzondere aan deze brieven vooral dat ze gericht waren aan Wim Porte. Porte was rond de oorlogsjaren schoolmeester en postbeambte in de Beemster en jaren geleden heb ik met veel plezier zijn dochter Mies geïnterviewd voor mijn boek *Loont den Bode*. Het hele verhaal staat op de pagina's 248 en 249, met een mooie foto. Tijdens het interview liet Mies mij ook de prachtig geïllustreerde dagboeken zien waarin haar vader verslag deed van de wereld om hem heen: "het wel en wee in de polder, de oorlog, het werk bij de post, de vrede, maar vooral van de dieren, de vogels, de bloemen en planten die hij op zijn tochten (door de Beemster) zag." Wim Porte was kunstenaar, postbeambte én filatelist. Zijn fraai getekende albums zijn helaas onvindbaar, maar af en toe duikt er een poststuk op dat met hem te maken heeft:

De leden van de Posthoorn waren zo vriendelijk niet mee te bieden toen het kavelkje raketpost geveild werd en daarna kon ik beginnen aan de volgende taak: uitzoeken wat er met die brieven aan de hand was. Heel veel literatuur is er over dit onderwerp niet voor handen. Gelukkig zat in een van de brieven een beschrijving van de gang van zaken en vond ik in de onvolprezen Bondsbibliotheek een boekje dat geschreven

werd door de man die –na de oorlog- de grote initiatiefnemer was tot deze vluchten: dr. De Bruijn.

Serieuze filatelie?

Zelfs in de wereld van de ruimtevaartfilatelie is raketpost een onderwerp dat niet helemaal serieus genomen wordt. "Historische voorlopers van de ruimtevaartfilatelie", is nog wel de meest positieve omschrijving. Natuurlijk, het experiment om per raket post te versturen is serieus. In de jaren dertig van de vorige eeuw waren er mensen die daar hun levenswerk van maakten. Een Oostenrijkse ingenieur, Friedrich Schmiedl, vuurde op 2 februari 1931 's werelds eerste postraket af en kreeg daarbij alle medewerking van de postale instanties. Er werden speciale lichtgewicht postwaardestukken vervaardigd die door de postale autoriteiten als officieel werden erkend.

De Indiase regering steunde de activiteiten (1934-1944) van Stephen Smith. Met zijn raketten werden gebieden die door overstromingen geïsoleerd waren geraakt, van post voorzien. Ook de Cubaanse overheid nam het postvervoer per raket serieus en overdrookte in 1939 een bestaande luchtpostzegel met een tekst, waardoor de eerste officiële raketpostzegel ter wereld een feit was. De Cubaanse postraket legde overigens maar een afstand van een paar meter af.

Dat raketpost door de meeste filatelisten niet echt serieus genomen wordt, komt vooral doordat het bijna uitsluitend gaat om particulier maakwerk. Raketzegels, stempels, bijzondere strookjes, officiële verklaringen, etc. zijn allemaal afkomstig van de rakettenbouwers zelf. Zij probeerden door post mee te laten vliegen in hun raketten hun experimenten te financieren, maar dit sloeg door. Bij steeds meer experimenten leek het niet meer te gaan om het raketexperiment, maar om geldelijk gewin.

Nederland

Ook in Nederland werd halverwege de jaren dertig flink geschoten met postraketten. Op 6 december 1934 had K. Roberti een opstelling gemaakt in de duinen van Katwijk, waarmee hij een soort reuzenvuurpijl, deels gevuld met post, wilde lanceren. Hij had met veel gevoel voor commercie de schrijvende en fotograferende pers uitgenodigd, maar die kon weinig anders vaststellen dan dat de raket op de grond explodeerde.

Het heeft Roberti en de zijnen niet ontmoedigd en soms lukte het een beetje. Er waren raketten die wel eens een paar honderd meter vlogen en wie vooraf betaald had, kreeg een echt gelopen/gevlogen raketpoststuk thuisgestuurd: rijkelijk voorzien van stempels, stroken en etiketten.

In het Maandblad trok men flink van leer tegen de activiteiten van "de Nederlandsche Rakettenbouw", zoals Roberti en Thoolen hun onderneming noemden. "Tegen hun proefnemingen is natuurlijk niets in te brengen, maar wel tegen hun onafgebroken pogingen om de door hen uitgegeven bedrukte papiertjes als min of meer officieele 'raketpostzegels' aan goedgebouwde verzamelaars te slijten. Het spreekt vanzelf dat deze dingen hoogstens in een verzameling van fantasieproducten thuis horen." De PTT liet zelfs een officieel persbericht uitgaan om de mensen erop te wijzen dat de postraketten niets met de Post te maken hadden.

Nadat Roberti in april 1935 aan het Maandblad beloofd had dat hij zijn raketten niet meer beschikbaar zou stellen voor het vervoeren van brieven, werd hij korte tijd later

aan de Belgische kust gesignaleerd bij pogingen om raketten van Duinbergen naar Knocke (600 brieven) en van Duinbergen naar Heijst (300 brieven) te vervoeren. Alle vliegbriefen waren uiteraard weer voorzien van speciale vignetten. Thoolen bood deze en andere stukken, vignetten, blokjes en zegels "voor sappige prijzen" in buitenlandse bladen aan. Hij presenteerde zichzelf daarbij als "the only rocketmail specialist in the world."

Roberti werkte nauw samen met een Amsterdamse ingenieur, dr. A.J. de Bruijn. Van hem is het verslag van een zeer succesvolle raketvlucht op 21 juni 1935. De raket (met een lengte van 103 centimeter), werd gelanceerd vanaf "het Bruno-Raket-Vliegveld" op de Amsterdamse Zuidelijke Wandelweg, legde een afstand van meer dan 21 kilometer af, maar confronteerde de bouwers meteen met een enorm probleem: hoe vind je zo'n ding terug?

De rookpluim had wel een vage indicatie van de richting gegeven, maar ook niet meer dan dat. Aalsmeer? Hoofddorp? Nieuw Vennepe?

De Bruijn stuurde een assistent op pad om zijn postraket op te sporen, maar die zag al spoedig het onmogelijke van zijn missie in. Hij zocht onderdak voor de nacht bij een boer in de Haarlemmermeer, om de volgende dag zijn zoektocht voort te zetten. Tegen de middag ontmoette hij eindelijk iemand in de buurt van Nieuw Vennepe die iets te melden had: een wonderlijk vliegtuigje zonder vleugels, "in de richting van Abbenes". Uiteindelijk werd de raket ("de l'Été ") in een weiland gevonden. De post bleek licht geschroeid, maar verder onbeschadigd en werd op het dichtstbijzijnde postkantoor ter verzending aangeboden. Conclusie van de rakettenbouwers: de volgende keer moest er maar weer een parachute in de constructie opgenomen worden.

Onder het kopje "Rakettenpostzwendel" werd in het Maandblad (oktober 1935) met enig leedvermaak verslag gedaan van een recente –mislukte- poging van de heren Thoolen en Roberti om een raket gevuld met 1000 brieven over het Kanaal vanaf de Franse kust (Calais) naar Dover te schieten. Ze hadden uitgebreid ruchtbaarheid gegeven aan hun project en daardoor verschenen er niet alleen vele journalisten op de lanceerplaats, maar ook de plaatselijke politiecommissaris, die het hele evenement verbood: te gevaarlijk. De heren Roberti en Thoolen trachtten in hun beste Frans uit te leggen dat het eigenlijk om een experiment op het strand ging, en dat van een raket naar Engeland nog geen sprake was. De redactie van het Maandblad vroeg zich af waar dan die duizend (vooraf betaalde!) poststukken gebleven waren. "De fameuse raket, die de duizend brieven naar Dover moest brengen, was op het terrein niet aanwezig."

Dr. A.J. de Bruijn

Na de Tweede Wereldoorlog is dr. A.J. de Bruijn de grote man achter vele min of meer geslaagde raketpostvluchten. Hij schreef ook een boekje over dit onderwerp: *De Ruimtevaart raket – en zijn bewezen spoedig komende praktische toepassing.*

In deze publicatie wordt aangekondigd dat dr. De Bruijn van plan is voor de financiering van zijn experimenten een begin te maken met de uitgifte van aandelen, omdat "een financiering uit hoofde van briefopbrengsten bij lange na niet toereikend zal zijn". Daarna gaat het in zijn boekje vooral om het eeuwige verlangen van de mens de aarde te verlaten en onbekende planeten te verkennen. Raketten zullen het in de toekomst mogelijk maken naar de maan te reizen, die maan te koloniseren, etc. Hij wijst erop dat veel plannen op niet meer dan fantasie berusten, maar betoogt ook dat er wel degelijk experimenten gaande zijn die verder gaan dan de verbeelding. Hij noemt daarbij de proeven met een postraket van Roberti bij Katwijk en ook zijn eigen vooroorlogse experimenten in het Feyenoord-stadion. Hierbij werd in mei 1938 een zeppelinvormig projectiel van 60 centimeter lang "met een oorverdovende knal" het luchtruim in geschoten. Het ding haalde een geschatte snelheid van zo'n 600 km/uur, bereikte een hoogte van 400 meter, maar duikelde daarna enige malen over de kop en stortte neer. De uit vijftien brieven bestaande post was ten dele verbrand en werd verspreid in de omgeving van de startbaan teruggevonden. De landingsparachute was al bij de start weggeslingerd.

Dromen en werkelijkheid

Het is een beetje moeilijk – zeker in het kader van een verhaal over de kolonisatie van de maan - te spreken van een geslaagd experiment, maar dr. De Bruijn moet een groot idealist geweest zijn. Hij liet zich door tegenslagen niet van de wijs brengen. Net als Thoolen en Roberti droomde hij van een vlucht over het Kanaal, van Calais naar Dover. Hij had visioenen van een geregelde raketpostverbinding met Nederlands Indië. Dat het voorlopig nog niet zo ver was, bewees de harde praktijk.

Na de oorlog ging hij onverdroten door met zijn experimenten. Al op 7 mei 1945 ("nog nerveus van de eerste bevrijdingsdagen") schoot hij in de buurt van Amstelveen de E.M. 1 de lucht in. De raket van 2 ½ kilo zwaar bereikte een hoogte van 1100 meter, haalde een snelheid van 925 km/uur en was veertien seconden (!) in de lucht. Bij de landing raakten enkele poststukken beschadigd. De rest werd aan de heer Schild van het postkantoor in Ouderkerk aan de Amstel ter bestelling afgegeven.

De Bruijn financierde zijn raketvluchten door verzamelaars van postzegels en poststukken voor zijn activiteiten te interesseren. Zo nodigde hij in juni 1945 verzamelaars uit hem een bedrag van fl.4 per postwissel over te maken. Hij had berekend dat de hele vlucht hem fl. 1200 zou kosten, met 300 brieven in de raket zouden de kosten dus gedekt zijn. Na de vlucht zou hij de verzamelaars een ongebruikt raketzegel, het gevlogene poststuk en een beschrijving van de vlucht toesturen. Een bedrag van vier gulden was zo kort na de oorlog heel wat, maar, zo beloofde hij: "Daar het zich laat aanzien dat binnen afzienbaren tijd het raket post probleem een oplossing tegemoet zal gaan, zullen deze voorlopers een groote philatelistische waarde vertegenwoordigen." Wim Porte vond het aanbod kennelijk spannend genoeg en ging met De Bruijn in zee. Deze hield zich aan zijn woord: het veilingkavel bevatte het losse zegel, de brief én de beschrijving, ook van de zoektocht naar de raket. Want als je een raket gevuld met brieven als een soort vuurpijl de lucht inknalt, heb je daarna natuurlijk een probleem: waar komt dat ding terecht? De V2's van de Duitsers misten in de Tweede Wereldoorlog al de nodige precisie, de raket van dr. De Bruijn leidde ook tot een moeizame zoektocht.

De Bruijn deed in folders en persberichten regelmatig verslag van zijn vluchten, vaak in bloemrijke bewoordingen. "Woensdag den 16 januari [1946] startte op de Larensche Heide te Hilversum ten tweede male, de met dezelfde principe uitgewerkte cylinders als de 'Kotea' een Raket. Direct na het contact was duidelijk dat geen explosie zou volgen, een enorme rookontwikkeling en een vuurstraal toonde aan dat ons vermoeden juist was. Met diep gebrul verhief het apparaat zich steunend op de door haar uitgestotene vlammenzee. Dan steeds grotere snelheid met verscheidene honderden meters hoogte, en dan op grotere afstand neer te komen, op één van de poststukken is een brandvlekje ontstaan, een paar zijn iets ingescheurd".

Een stuk uit juni 1962 laat zien dat dr. De Bruijn een doorzetter was. Het wekt de indruk dat er ook in Frankrijk 'gevlagen' werd, maar het kan natuurlijk ook gewoon een brief zijn die De Bruijn in 1962 aan zichzelf stuurde: met raketstempels, een vignet én een handtekening als garantie van echtheid....

Standpunt

Moeten we raketpost serieus nemen? Dat maakt u natuurlijk zelf uit. Ik word altijd een beetje opstandig als autoriteiten roepen dat iets niet mag. Maakwerk? Ja, maar dan geldt natuurlijk ook voor fdc's en die worden al tientallen jaren met veel plezier door velen verzameld. "Nooit echt gelopen", dat kun je natuurlijk ook zeggen van 80% van de fdc's en bijzondere vluchten. Er zijn zeldzame luchtpoststukken die nooit een vliegtuig gezien hebben. Voor raketpost uit de jaren dertig en veertig worden op Ebay flinke prijzen gevraagd en betaald. Een brief die met de eerste Schmiedl-Rakenpost (333 stuks) het luchtruim doorkliefde, is een absoluut topstuk.

Filatelistisch stelt het misschien allemaal niet zo veel voor, maar als tijdsdocumenten zijn vooral die oude raketpoststukken zeker de moeite van het verzamelen waard.

John Dehé

